

AZ ANGÓRAMACSKA

(Novellarészlet)

Június 28, vasárnap. Jövevény Nenad felébredt. Fejét súlyosnak érezte, és ez az ólomsúly elárasztotta egész testét. Amikor megfordult, az ágy megnyikordult alattuk, a lábában pedig erős sajgást érzett. „A sebhelyek”, mondta félhangosan. „Odakint biztosan felhős idő van.” Óvatosan kihúzta a karját Neva feje alól, és elnézegette, amint a haja szétomlik a párnán. Ő pedig, mint aki tudatában van annak, hogy nézik, álmában mocomrogni kezdett, majd egészen feléje fordult, és szinte gépiesen kereste a kezével. Amikor nem találta, egy pillanatra felnyitotta a szemét, és álmosan ránézett.

— Ő — motyogta —, tegnap olyan zajos volt. — És aludt tovább.

Nenad halkan átmént a konyhába, és gyorsan becsukta az ajtót az angóramacska előtt, mert az be akart surranni a szobába.

A konyha ablakán bekiabált a nyomasztóan felhős ég. Jövevény leült a székre, és nehézkesen az asztalra támaszkodott. Az angóramacska ott hízelgett a lába körül. Jobb lábával az állat hasa alá nyúlt, és a heverőre dobta. A macska ottmaradt, olyan meglepetten, mintha ez a játék nem ismétlődne meg minden reggel.

Nenad rágyújtott egy cigarettára. Érezte a füst keserű ízét, de nem volt kedve felállni, és egy kis édességet enni. Szinte undorral szivta a cigarettát tovább. Nem tudta pontosan meghatározni, mi lehet ma a sebhelyeivel. „Június 28, vasárnap? Hát persze, ez a sebhelyek valamilyen évfordulója” — de talán okosabb volna, ha egy kicsit sétálna, ha elmenne az újságokért.

Valaki halkan csöngetett. Rosszkedvűen felállt, és az ajtóhoz ment. Kérdőn nézett a két világosszürke ruhás emberre. A magasabb, kalappal a fején, megkérdezte:

— Bemehetünk?

— Miért?

— Hivatalosan.

— Hivatalosan?

— Igen — emelte le a kalapját az alacsonyabbik. — Csak... a kolléga még újonc és... tessék az igazolványunk.

— Lépjenek be — mondta csodálkozva Nenad. — Majd azután: — Foglaljanak helyet.

— Sietünk...

— Tulajdonképpen mit óhajtanak? — kérdezte epésen Jövevény.

— Bocsásson meg, azonnal meg kellett volna mondanunk. Utasítást kaptunk a letartóztatására.

— Utasítást a letartóztatásomra?! Mutassák csak! Ez tévedés lehet!

— Tévedés kizárva — folytatta az alacsonyabbik. — Nem állítom, hogy tévedhetetlenek vagyunk. De meg szeretném magyarázni magának, hogy a lehetőség minimális. Nem is századrésről, hanem ezrelékről van szó. Elhiheti, hogy a határozatok nem fejből születnek. Ez az utasítás tulajdonképpen egy kis tanulmány az összegyűjtött adathalmazból. A végső elemzés eredménye. Látja, maga Jövevény, Jövevény Nenad. Egy forradás van a jobb kezén. Még megvan a zubbonya, amelyet a háborúból hozott. „M 34”-es, kilenc milliméteres kaliberű pisztolya van. Alig egy hónapja nősült. Hősiességéért három kitüntetést kapott. A felesége az iskolából, ahol férjhez menése előtt dolgozott, egy angóramacskát kapott nászajándékba... és így tovább... Amint látja, tévedésről szó sem lehet. Kérjük, készüljön és jöjjön velünk. Felesleges felkeltenie a feleségét, bizonyosan fáradt a tegnapi mulatság után. És különben sem fog sokáig tartani az egész, ha már azt állítja, hogy tévedésről van szó.

*

— Tessék, itt tölti majd az éjszakát — mondta a börtönőr. — Legyen bátor — tanácsolta neki.

A sarokvasak megcsikordultak, a zár kattant, Jövevény egyedül maradt. Körülnézett. „Tudom”, mormogta, „már kétszer voltam itt. Most vagyok harmadszor. A különbség csak az, hogy most nincsen visszaút. És most? Mi lesz most? Tehát: Ez a vég! Képtelenség. Borzalmas képtelenség.” A kémlelőnyilas felé fordult:

— Hallják-e? — kiáltotta. — Minden olyan szörnyű képtelenség!

A kémlőlönyllás fedele becsapódott.

„Holnap reggel ötkor az 5555 (K-555) dosszié véglegesen lezárul. Valahol egy bíró arról beszélt majd, hogy ő valóban milyen kitűnő bíró. Elhiszik majd neki. Miért ne? Hiszen ő valóban az... Kitűnően vezette a tárgyalást. Hát nem állandóan tényeket és bizonyítékokat követelt... De az ördögbe is! Azok a tények nem is voltak tények, a bizonyítékok nem is voltak bizonyítékok, az a bíró nem is volt igazi bíró. Ő a jogtudományok doktora volt... Holnap reggel ötkor a tejeskofák szétviszik a tejet a városban. Csöngetnek. Csöngetnek. Csöngetnek minden ajtón, az anyémen is. És én? Holnap ötkor halott leszek. Halott. Miért? Miért? Azért, mert a vádló jobb jogász volt a védőügyvédnél, mert meggyőzőbb, jobb szónok volt, azért, mert a védőnek rossz napja volt, az írnokok és a betanított esküdtszék egymás közötti apró bravúroskodása miatt, ilyen szavak miatt: „... felismerem...”; „... Tudom, hogy az áldozattal összeveszett aznap délelőtt...”; „... a régi katonazubbonyban...”; „... a gyilkos jobb kezén forradás volt...”

„Bűnös.” Így hangzott először az ítélet. „Bűnös”, mondták ki másodsor. „Bűnös”, mondták ki harmadszor, utoljára. Három éve, hogy idevezették, és vége! Az előadásnak vége. A közönség elégedetten távozott. A rendezés kitűnően sikerült, csak egy apróságot nem fogott fel senki: Én nem öltem meg senkit!

Végignyúlt a frissen lesikált deszkapriccsen. A tarkója alá tette a kezét, mint minden ember, ha alacsonyán fekszik. A lábait átvette egymáson, és a rácsok felé nézett. Ilyen testtartás mellett visszatért nyugalma a cella négy falának kopár pusztaságában... Ebből a cellából az ember csak egy helyre, a börtön temetőjébe juthat, minden ceremónia nélkül, valami nevében, mindig valami másért, mindig a társadalmi pecsét miatt, amely mindig kerek, amelynek rendszerint csak a színe változik. Az emberi igazság pedig sötét, az ítéletnap ígbolt szakasztott mása, minden ember számára külön-külön.

Tekintetével végigtapogatta a falak sötét felületét. Ez már szokásává vált. Úgy érezte, hogy ilyenkor nem kell gondolkodnia. Egyszerűen milliméterről milliméterre odébb pillantott, és titkos hasadékokat fedezett fel a falakon. Az egyenetlenségekből mozaikot állított magának össze, és majdnem mindig sikerült maga elé képzelnie tisztán Neva alakját. Most képtelen volt rá. Tekintete átbarangolt a rácsokon. Észrevette, hogy egy szétfolyó felhő egészen az ablakig húzódtott. Mozdulatlan volt, és valahogy meredeken emelkedett az ég felé. Sokáig bámulta ezt a különös meredeket, amely – akár az útjelző – mágnesként vonzotta, és nem engedte másra gondolni, csak arra: „Mi lehet mögöttem?”

„Negyed három”, mondta félhangosan. Még két óra és negyvenöt perc. Valamit tennem kellene. Talán kigondolhatok valamit két óra alatt. Nem, legjobb lesz, ha továbbra is várom a hajnalt. Hát három év alatt nem tudtam semmit kigondolni. Most két óra alatt ez még kevésbé lehetséges. Csak egy biztos lehetőségem van: megvárni, hogy a hajnal bíbora belemarjon a legalacsonyabb felhőbe. Örök kép. Ezt a képet minden halálraítélt látja. Minden hajnalban. Miért határozta meg a halál jövetelét éppen hajnalra? Hát nem abszurdum?... Léptek. Léptek. Jönnek!?! De hiszen még nincsen hajnal, még addig teljes két óráam van!

– Hallják-e! Jogom van még két teljes órát élni. Értik-e, éppen a hajnalt várom. Miért háborgatnak?!

A nyitott ajtóban két világosszürke ruhás ember állt. A magasabb kalappal a fején, azt mondta:

– Felmentették.

– Felmentették?!

– Igen – emelte le a kalapját a kisebbik. – Felmentették.

– Ostobaság. Engem halálra ítélték.

– Tévedés volt – folytatta az alacsonyabb. – Azért jöttünk, hogy bocsánatot kérjünk.

– Hogy bocsánatot kérjenek?

– Igen. Az az ember, aki tegnap este meghalt, beismerő vallomást tett.

Ő volt a gyilkos.

– Elítélt!

– Jó, ahogy akarja.

– Szóval, maguk két órával a kivégzésem előtt azért jöttek, hogy bocsánatot kérjenek tőlem?

– Igen – mondta az alacsonyabb, míg a kalapos az ajtófélfának támaszkodva érdektelenül bámult a rácsok felé. Az alacsonyabb folytatta: – Mi van ebben csodálatos? Hát nem ez az alapvető rend?

Jövevény lassan felkelt a priccsről, és kiegyenesedett:

– Azt hiszem, felismerem magukat – mondta lassan. – Maguk ketten vezettek el otthonról olyan kedvesen azon a három év előtti reggelen.

– Igen – mosolygott az alacsony. – Tévedés volt. Még egyszer bocsánatot kérünk.

– Fantasztikus. El akarják velem hitetni, hogy két óra múlva nem kell meghalnom. Hogy tizen nem szegezik mellemnek a fegyvert, és nem lőnek. Hogy nem kötik be a szemem, nem kötik össze a kezeimet. Nem! Emberek, erre nincsen joguk. Nincsen joguk! Én éppen már a pirkadatot vártam. Meg tudják-e érteni? Értik-e, mit jelent ez számomra?

– Ne izgassa fel magát – mondta komolyan az alacsonyabb. – Most már minden rendben van. Magát felmentették.

Jövevény szó nélkül nézte. Nem tudta felfogni, hogy egyáltalán nem értenek semmit.

– Igen. Most minden rendben van. Csak mi van a maguk elméletével az igazság csálhatatlanságáról és azokkal az elemzésekkel...

– Ó, hát nem felejtette el – mosolygott az alacsonyabb. – Azok beigazolódtak. Látja, ma is az igazság győzedelmeskedett. Maga ártatlan, tehát szabad.

– Igen. Háromévi raboskodás után.

– Bocsánat! Fogság. És ez is a törvény értelmében történt. Néha ilyesmire is szükség van, hogy kiderüljön az igazság. Most bizonyára egy kicsit csalódtok, de mi majd segítünk, hogy feltalálja magát. Tessék a menetjegyve.

– Hát nem visznek legalább haza?

– Nem, maga már nem ott lakik. Illetve a felesége nem. Maga pedig valószínűleg őt szeretné először látni.

– Igen – válaszolta rekedten Jövevény.

– No, látja, mi mindent előre láttunk. Tessék ez a jegy: írja rajta, hová kell utaznia. A vonat pontosan öt órakor indul. Ha megérkezett arra az állomásra, még legalább három órát kell gyalogolnia. Ebben igazán nem lehetünk a segítségére. A kocsit kiviszi az állomásra. Szerencsés utat!

*

A sötétség összesűrűsödött a falak között. A férfi már nem látja az asszonyt. A sötétségben csak az angóramacska szeme világít.

Az asszony végre feleszmél:

– Kipihented magad, Jövevény? – kérdezi.

– Hogy kipihentem-e?

– Gondolom, a fárasztó hegyi úttól.

– Attól? Attól igen.

– Beszélgetnünk kell, Jövevény.

A férfi csak ül, és tekintetével a falakat megülő sötétséget tapogatja. „Igen. Beszélgetni. Beszélgetni kell...”, gondolja. „Azért is jöttem...”, de miről? Miről is van nekünk beszélőnivalónk?...”

– Tudnunk kell, hogy mit csináljunk tovább, Nenad.

– Tovább? – válaszolja a férfi, és nem mondja: „Hát van még egyáltalán tovább... Én rab lettem, te pedig kurva, és itt minden véget ér. Mi értelme ennél többet keresni? Hát nem elegendő ennyi is? Mi az, hogy tovább? Vajon a vég után létezik még valami? Nem! Legjobb lesz, ha lefekszünk, és elalszunk. Aludni. Aludni. Minél többet. Csak álmaink ködében mozogni. Ez lesz a legszebb. Minden éjszaka szép kell hogy legyen. És a nappalok?! Mit kezdjünk a nappalokkal? Azokat is át kell élnünk. A házasság az illúziók nagy temetője, amelyben el fogunk rejtőzni...” és hangosan azt mondja:

– Készítsd el a vacsorát, asszony.

*

Negyed három. Jövevény felébred. Óvatosan kihúzza karját Neva feje alól, és átmegy a másik szobába. Leül a székre, és rákönyököl a térdére. Az angóramacska hízelegve dörgölődzik a lábához. Nenad az állat hasa alá nyúl jobb lábával, és a heverőre dobja. A macska ott marad, olyan meglepetten, mintha valamire emlékezne. Jövevény rágyújt, és kitekint az ablakon. A ragyogó kék ég közepén ott a hegycsúcs. Valahonnan tejfehér fény dereng és árnyékba vonja a hegyet, a levelek pedig világosabb színt kapnak. A háztetőket csend fürösztötte, de úgy rémlett, hogy ezek a tetők – vékony kőlapokból – lélegzenek, és hullámanak a szertefoszló reggeli ködben. A harmatcseppek végiggördülnek a fűszálakon. A hegyről lerohanó folyó a távolban mozdulatlan ezüstszalagra hasonlít, amelyet valaki elveszített a sziklák között. Nenad nézi a képet, amely egyre világosodik. Aztán észreveszi, hogy éhes madárcsapatok keringenek a köregeteg felett. Hirtelen megrezzen: „Öt óra”, mondja félhangosan. „Eldöntöttem, meg kell tennem. Ez az egyedüli kiút, meg fogsz nekem bocsátani, Neva.”

— Na, jöjjön, macskaasszonyosság — mondja. — Jöjjön, majd lát valamit. Öt óra van. Ilyenkor jön a halál... Képtelenség így várni minden hajnalt a kegyed társaságában.

A hegy lejtőin lassan visszahúzódtak az árnyak. Nenad lefelé haladt a köves ösvényen. A kezében a ruhaszárító kötelet és a széket vitte. Mögötte kíváncsian, akár egy kutya, ugrándozott az angóramacska. Az úthoz érték.

— Itt jó lesz — mormogja Nenad, és a villámsújtotta görbe fát nézi. Megrepedezett, szurkos, megfeketedett egyenes ága, amely az út felé mutatott, olyan volt, mintha kihült vasrétreg borította volna.

— Nenad átdobja a kötelet az egyenes ágon, és nyugodtan megkötí a hurkot.

— Itt az idő, macskaasszonyosság. Jöjjön, hogy elbúcsúzzunk.

Felvette a lábához dörgölődő macskát, és megcsókolta a hideg orrát.

— Isten önnel, macskaasszonyosság — mondja.

A hegy ölen nagy embercsapat haladt. A menet élén két világosszürke öltönyű ember ballagott. A magasabb így szólt a mögötte jövő alakokhoz:

— Ott fenn, annál a fánál — mondotta — gyilkosság történt... Nem látjátok, hogy himbálódzik a szélben?!

Szemmel láthatóan izgatott volt, ugyanis gyakran fel-felágaskodott, hogy a hangja minél távolabbra hatoljon. Nemcsak ő volt izgatott. Mindannyian siettek, lakkcipőjükkel nekifeszülve a köveknek. Erre azonban most senki sem fordított különösebb gondot.

Az élen haladó két ember kivételével mindannyian feketébe vannak öltözve, a fejük födetlen. Egyesek hangszereket vittek. Ahogy közeledtek a helyhez, amely felé az a kettő vezette őket, egyre inkább elkeseredtek. Szétszéledtek, megbontották a sort, olyannyira, hogy az a kisebbik állandóan figyelmeztette őket:

— Emberek! Rend legyen! Sorba állni, emberek!

Amikor végre megérkeztek a görbe fához, az egész hegyvidék visszhangzott elkeseredett, tiltakozó felkiáltásaiktól, amelyet csend követett. Súlyos, temetői csend.

És akkor annak a magasabb embernek a visszafojtott hangja hallatszott:

— Barbárság!

Az alacsonyabb így szól:

— Miért volt erre szüksége?!

A trombitás ember:

— Hallatlan!

A gyászfényes lány:

— Ah! Elájulok. — És összeesett.

A kövér dobos:

— Mániákus.

Ezután újra csend lett.

Földre szegezett tekintettel ácsorogtak. Először a magasabb ember tért magához:

— Hozzátok ide a koporsót — mondotta, és az akasztotthoz lépett, óvatosan eltávolította a hurkot a nyakáról, és gyengéden a karjaiba vette — a macska tetemét.

A csend addig tartott, amíg az angóramacskát a bádogból készült kis koporsóba helyezték. A jelenlevők arca komoly és ünnepélyes volt. Amikor lezárták a koporsót, két fekete ruhás ember közrefogta, és megindultak vele a tisztás felé. A többiek szó nélkül felsorakoztak, és követték őket.

A zenészek a koporsó előtt mentek, és halotti indulóba kezdtek, amelynek hangfoszlányai elnyújtva, reszketve hullámoztak a hegy lejtőjén, ahol a nyáját őrző juhászok csodálkozva emelték fel a fejüket.

UTÓIRAT

A hegység déli részén elterülő fennsíkon ma is megtalálható a gondosan ápoltt, virágokkal díszített kis sírhant. A gránitkö-emlékmű mellett földbe ágyazott lábakon egy szék is található.

Ha vándor téved erre, megpihenhet a forrás mellett, a négy jegenyefa árnyékában. Az emlékművön tábla, amelyen az alábbi felirat olvasható:

AZ ANGÓRAMACSKA EMLÉKERE

„Az állatvédők egyesülete.”

A városban mindenki tudja, hogy a sírhantot egy magas, világosszürke ruhás ember rendszeresen ápolja. Azt mondják, hogy a síremléket gyakran meglátogatja egy férfi és egy nő, és sokáig, csendben álldogálnak a hant mellett.

GÖNCI SÁRA fordítása